

Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Sosyo-Kültürel Yansımalar**

Mesut Gün¹ & Ramazan Şimşek²

¹Mersin Üniversitesi, Türkiye

²Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Türkiye

Gönderilme Tarihi (Received): 16/05/2020

Düzeltilme Tarihi (Revised): 18/06/2020

Kabul Tarihi (Accepted): 19/06/2020

Yayınlanma Tarihi (Published): 25/06/2020

Özet

Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi son yıllarda oldukça büyük ivme kazanmıştır. Ortadoğu ve Asya'daki siyasal, toplumsal ve demografik hareketler neticesinde Türkiye'ye gelen yabancılar eğitim, kültür, ticaret, temel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla Türkçe öğrenmeye başlamıştır. Oldukça zengin kültürel içeriğe sahip olan Anadolu coğrafyası gelen yabancılarla birlikte bu zenginliğini artırırken toplumsal anlamda sorunlar da yaşamaya başlamıştır. Bu durumda toplumsal önyargılar, bu önyargıları besleyen inanış ve tutumlar da etkili olmuştur. Araştırmacılar tarafından uzman görüşü alınarak oluşturulan yarı yapılandırılmış görüşme formu ile Türkçe öğreten öğretmen elemanlarının bu inanış ve önyargılara yönelik farkındalık düzeyinin araştırıldığı bu çalışmada çok kültürlülük kavramına yönelik görüşler öne çıkmıştır. Türkçe öğretiminde kullanılan ders kitaplarının çok kültürlülük ile ilgili içerikleri bulundurma düzeyinin ise istenen düzeyde olmadığı; içerik ve etkinlik açısından tekrar yapılandırmaya ihtiyacı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğretim elemanlarının yabancı dil olarak Türkçe öğretiminin salt dil öğretimi dışında uluslararası boyutlara sahip olduğundan hareketle öğretim elemanlarına dil, kültür ve uluslararası ilişkiler alanında uzmanlar tarafından hizmet içi eğitimler verilmesi önerilmiştir.

Anahtar kelimeler: Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi, çok kültürlülük, kültürel farklılık

Socio-Cultural Reflections in Teaching Turkish as a Foreign Language

Abstract

Teaching Turkish as a foreign language has gained considerable momentum in recent years. Political, social and demographic movements in the Middle East and Asia have increased in recent years. Foreigners who came to Turkey in this context, education, culture, trade, and started to learn Turkish to express basic needs. In this case, social prejudices were effective in the beliefs and attitudes that fed these prejudices. In this study, the level of awareness of teaching staff who teach Turkish about these beliefs and prejudices is investigated; Opinions about the concept of multiculturalism have come to the fore. The level of the content of the textbooks used in teaching Turkish about multiculturalism is not at the desired level; it was concluded that it needs restructuring in terms of content and effectiveness. Since teaching Turkish as a foreign language has international dimensions other than pure language teaching, it is recommended to provide in-service training to lecturers by experts in language, culture and international relations.

Keywords: Teaching Turkish as a foreign language, multiculturalism, cultural difference.

**Sorumlu Yazar: mesutgun07@gmail.com

Orcid No: 0000-0001-9663-1066

GİRİŞ

Dil, insanlar tarafından kullanılan, sınırlı miktarda seslerle, sınırsız sayıda cümleler üretmeye imkân sağlayan bir düzenektir (Ungan, 2013). İnsanların duygu ve düşüncelerini ifade etmelerini sağlayarak toplumların oluşması ve medeniyet kurmasında önemli bir rol üstlenen dil (Banguoğlu, 2015: 10) temel iletişim aracı olarak öne çıkmaktadır.

Bir toplumu gelişigüzel bir insan yığını olmaktan çıkarıp uluslaşmasını sağlayan ana dili (Özdemir, 1983: 21), “İnsanın doğup büyüdüğü aile ve soyca bağlı bulunduğu toplum çevresinden öğrendiği, bilinçaltına inen ve kişilerle toplum arasındaki ilişkilerde en güçlü bağı oluşturan dil” (Korkmaz, 1992: 8) şeklinde tanımlanmaktadır.

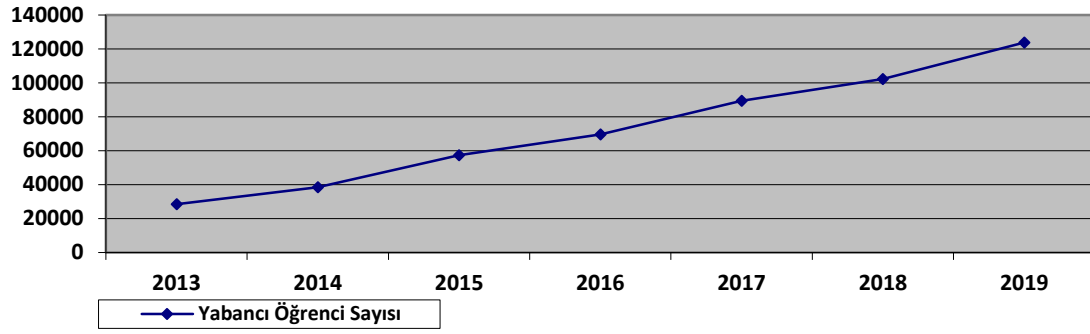
Bireyin çevresiyle sağlıklı bir iletişim kurmasında şüphesiz ana dilini doğru, güzel ve etkili kullanması önemli bir durumdur. Bununla birlikte bireyler ve toplumlar arası ilişkilerin yoğunlaştığı, teknolojinin hızla yayıldığı bu çağda, insanların ortak bir paydada buluşma isteği yabancı bir dili ya da dilleri öğrenme ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda küreselleşen ve küçük bir şehir haline gelen günümüz dünyasının gelişimine paralel olarak yabancı dil öğrenme ihtiyacının da arttığı söylenebilir. Erol’a (2019) göre yabancı dil bilen bireyler iletişim kanallarını kullanarak dünyaya açılmakta, birçok açıdan kendini geliştirmekte ve yaşadığı topluma katkı sunmaktadır.

Yabancı dil, “belirli bir ülkedeki veya bölgedeki halkın büyük bölümünün ana dili olmayan, okullarda eğitim aracı olarak kullanılmayan ve yönetimde, medyada iletişim işleri ile geniş bir biçimde yer almayan dildir” (Richards ve Schmidt, 2002: 206; Akt. Durmuş, 2013: 16). Barın (1992: 6) yabancı dil öğrenme sebeplerini “*iyi bir eğitim almak, dil politikasındaki evrensellik, değişik kültürleri tanımak, göçler, ticaret, turizm*” başlıkları altında toplamıştır. Yabancı dil öğrenmenin avantajları genel olarak kültürel ve entelektüel birikim, ekonomi ve iletişim olarak ifade edilebilir.

Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi süreci 11. asra kadar uzanmakta olup (Erdem, 2009) resmi belgeler ışığında bu süreç Kaşgarlı Mahmut’un Divan-ü Lügat-it-Türk isimli eserle başladığı kabul edilmektedir. 20. Yüzyılın son çeyreği itibarı ile ivmelenen bu süreç 21. yüzyılın başlarında Ortadoğu’daki demografik hareketler ve göç dalgaları ile zirveyi görmüştür.

Türkiye’nin üzerinde bulunduğu coğrafya siyasal ve toplumsal anlamda aktif dinamikleri bünyesinde barındırmaktadır. Bu dinamiklerle beraber içinde bulunduğumuz coğrafyada demografik ve sosyo-politik hareketlenmeler ülkemize gelen yabancı sayısını ciddi miktarda artırmıştır. Ayrıca Şekil 1’de de görüldüğü üzere Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı ve bireysel başvurular aracılığıyla son yıllarda ülkemizde yükseköğretim kurumlarına kayıt yaptıran öğrenci sayısında ciddi bir artış olduğu söz konusudur.

Şekil 1. Yıllara Göre Türkiye'deki Üniversitelere Kayıt Yaptıran Yabancı Öğrenci Sayısı

(Kaynak: <https://istatistik.yok.gov.tr/>)

Tüm bu faktörlerin sonucu olarak hitap edilen kitlenin milyonları aşmasıyla eğitim, öğrenim, adaptasyon ihtiyacı açığa çıkmış; yabancı dil olarak Türkçe öğretimi bu sürecin lokomotifi haline gelmiştir. Bu bağlamda açığa çıkan ihtiyacı giderme maksadıyla üniversiteler bünyesinde hizmet veren Türkçe Öğretim Merkezleri (TÖMER) kurulmuştur. Bu kurumlarda dört temel dil becerisi ile birlikte gramer bilgisi yabancı dil olarak Türkçe öğretimi sürecinin ana bileşenlerini oluşturmaktadır.

Artan bu öğrenci sayısı ile birlikte eğitim hayatı yanına süreci etkileyen başka etmenler de dâhil olmaktadır. Akkaya ve Erol (2019) çok faktörlü bu sürecin dilbilgisi yönü üzerinde durmuştur. Bu kapsamda yabancı dil olarak Türkçenin öğretimi kültürden sosyal yaşama, günlük aktivitelerden toplumsal reflekslere kadar çok farklı değişkeni bünyesinde barındırmaktadır. Bu değişkenler temelinde, Türkçe yabancı dil olarak öğretilirken göz ardı edilen birtakım sorunlar dikkat çekmektedir. Son zamanlarda bu konuyla ilgili hem internet ortamında hem de medyada oldukça fazla bilgi kirliliği bulunmakta olduğu; bu durumdan hem vatandaşların hem de yabancıların olumsuz etkilendiği söylenebilir. Bu çalışmada öğretim elemanlarının Türkçe öğrenen yabancı öğrencilere yönelik yaygın inanış ve düşünceleri üzerinde durulmuş böylece çok kültürlülük kavramına bakışları belirlenip değerlendirilmiştir.

YÖNTEM

Bu çalışma yabancılara yönelik inanışların; öğretim elemanlarının görüşleri ekseninde irdelendiği nitel bir çalışmadır. “Nitel araştırma, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda, gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği çalışmadır” (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 39). Çalışmada nitel veri toplama yöntemlerinden görüşmeden yararlanılmıştır. “Görüşme, sözlü olarak sürdürülen bir iletişim türüdür. Araştırma konusu hakkında derinlemesine bilgi sağlar. Görüşme, sosyal bilimler alanında yapılan çalışmalarda en sık kullanılan veri toplama yöntemidir” (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 40). Görüşülen kişilerin bakış açılarını ortaya koyma, duygu ve düşüncelerini anlama ve görünenden daha derin bilgilere ulaşma görüşmenin özelliği ve avantajlarıdır (Kuş, 2009). Veriler, yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla toplanmıştır. “Yarı yapılandırılmış görüşmenin; analizlerin kolaylığı, görüşülene kendini ifade etme imkânı, gerektiğinde derinlemesine bilgi sağlama gibi avantajları vardır” (Büyüköztürk, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2010: 163).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Cumhuriyet Üniversitesi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, İnönü Üniversitesi ve Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) bünyesinde görev yapan 16 öğretim elemanı oluşturmaktadır.

Tablo1. Çalışma Grubu

Kategori		(f)	Toplam
Cinsiyet	Kadın	8	16
	Erkek	8	
Eğitim Durumları	Lisans	1	16
	Yüksek Lisans	10	
	Doktora	5	

Verilerin Toplanması ve Analizi

Çalışmada veriler, araştırmacılar tarafından hazırlanan yarı-yapılandırılmış görüşme formu ile elde edilmiştir. Görüşme formu uzman görüşleri doğrultusunda hazırlanmıştır. TÖMER’lerde ve MEB bünyesinde görev yapan öğretim elemanlarının yarı yapılandırılmış görüşme formlarındaki sorulara vermiş oldukları yanıtlar içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiştir. Veriler araştırmacılar tarafından birkaç kez okunmuş, kodlar belirlenmiş ve kodları belirleyecek temalar elde edilmiştir. Raporlaştırma aşamasında doğrudan alıntılar yapılırken her bir öğretmen adayına bir kod verilmiş (Öğretmen adayları, “K” harfi ve numara verilerek kodlanmıştır (K1, K2, K3, K4...)). Analiz süreci sonunda iki uzmandan kodlar ile öğretim elemanlarının ifadelerini ayrı ayrı incelemeleri istenmiştir. İki uzmanın büyük oranda görüş birliğinde olduğu görülmüştür.

BULGULAR VE YORUM

Öğretim elemanlarının «Türkçenin yabancı dil olarak öğretilmesi sırasında öncelikleriniz nelerdir? Eğer aşağıdaki seçeneklerden birini seçtiyseniz lütfen boş kısma gerekçelendiriniz.» sorusuna verdikleri yanıtların kategori ve sıklıkları Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Öğretim elemanlarının Türkçenin yabancı dil olarak öğretilmesinde öncelikleri ve bu önceliklere yönelik gerekçelerine ilişkin bulgular

Türkçenin yabancı dil olarak öğretilmesi sırasında öncelikleriniz nelerdir? Eğer aşağıdaki seçeneklerden birini seçtiyseniz lütfen boş kısma gerekçelendiriniz.	(f)
Ülkemi ve dilimi en iyi şekilde temsil etme hassasiyetim Türkçe öğretirken önceliğimdir.	7
İşimi iyi yapmak, Türkçeyi iyi öğretmek önceliğimdir.	5
Öğrencilerin dili işlevsel olarak kullanmaları ve işimi profesyonel olarak yapmak önceliğimdir.	5
Diğer:	3
<ul style="list-style-type: none"> Sahip olduğumuz tarihsel birikim ve medeniyet algısını içinde bulunduğumuz coğrafyada önder ülke imajını canlandırma gayesine elden geldiğince katkıda bulunmak. (K16) Yurtdışında eğitim almak.(K5) Ülkemin beni istihdam etme gerekçesinin öğretici açısından temsil ve öğretebilme kabiliyeti olduğunu düşünüyorum. (K15) 	

Yabancı dil olarak Türkçe öğretimine yönelik olarak öğretim elemanlarının yoğun olarak ülke temsiliyeti yanında işlerini iyi yapma hassasiyetlerinin öne çıktığı gözlenmiştir. Bu bağlamda öğretim elemanlarının yaptıkları işi “ülke temsili” olarak da değerlendirdikleri saptanmıştır. Ayrıca Türkçe öğretiminin uluslararası ilişkiler açısından sembolik değerine yönelik atıflar tespit edilmiştir.

Öğretim elemanlarının «Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi sürecinde size göre neler öncelenmeli? (birden fazla seçenek işaretlenebilir)» sorusuna verdikleri yanıtların kategori ve sıklıkları Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3. Öğretim elemanlarının Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi sürecindeki öncelikleri

Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi sürecinde size göre neler öncelenmeli? (birden fazla seçenek işaretlenebilir)	(f)
Günlük iletişim gereksinimleri	16
Kültürel özellikler	12
Toplumsal uyum	10
Sürecin etkileşimi ve çok yönlü ilerlemesi	9
Çok kültürlülük	7
Dilbilgisi konuları	5
Diğer (lütfen açıklayınız)	

Öğretim elemanları, Türkçeyi yabancı dil olarak öğretirken öğrencilerin günlük hayatta iletişim gereksinimlerini dikkate almaktadır. Bu çerçevede öğretim elemanları işlevsel dil kullanımı ile birlikte kültürel özellikler ve toplumsal uyum başlıklarına da dikkat çekmektedir. Dilbilgisi konularını önceleyen öğreticilerin frekans değeri en düşük düzeyde olup bu durum işlevsel olarak dil öğretme yaklaşımı ile örtüşmektedir. Türkçe öğrenen mültecileri içinde buldukları toplumla uyumlu hale getirmeye yönelik tutum ve çok kültürlülüğe dikkat çekilmesi ise öğretim elemanlarının konuyla ilgili dikkatlerini göstermesi açısından önemlidir.

Öğretim elemanlarının «Ders anlattığınız kitleyi düşününce çok kültürlülük eğitimi almanız gerektiğini düşünüyor musunuz? Gerekçeleri ile açıklayınız.» sorusuna verdikleri yanıtların kategori ve sıklıkları Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4. Öğretim elemanlarının çok kültürlülük eğitimi ile ilgili düşünceleri

Ders anlattığınız kitleyi düşününce çok kültürlülük eğitimi almanız gerektiğini düşünüyor musunuz? Gerekçeleri ile açıklayınız.
<ul style="list-style-type: none"> Farklı kültürlere dil öğretirken tepki çekmemek için farklı kültürleri kabul etme ve bilme açısından gerekli olduğunu düşünüyorum. (K4) Almalıyım. Çünkü dil öğretmek kültür öğretmek ve kültür öğrenmekten geçer. Dostça öğretimi sağlar. (K8) Öğrencilerin bireysel ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak çok kültürlülük eğitimi almamızın kaçınılmaz olması gerektiğini düşünüyorum. (K12) Evet, ders anlatılacak kitlenin hangi milletten olacağını belirleme durumu olmadığı için kültürle ilgili eğitim alınması gerekir. (K14) Evet. Çünkü sıradan olan bir şey kültürden kültüre değişebilir. Kendi kültürümüzde normal olan şey başka bir kültürde anormal olabilir. Ya da tam tersi. (K2)

Tablo 4'e göre öğretim elemanlarının çok kültürlülük eğitimi almalarının gerekliliğine inandıkları gözlenmiştir. Öğretim elemanlarının ders verdikleri sınıflardaki öğrenci kitlesinin büyük oranda farklı milliyetlerden oluşması, öğretim elemanları bu eğitimi alma yönündeki kararlarını etkileyen en önemli faktör olarak değerlendirilebilir.

Öğretim elemanlarının «Size göre toplumumuzda yabancılara yönelik önyargılar hangi başlıklar altında toplanmakta? (birden fazla seçenek işaretlenebilir)» sorusuna verdikleri yanıtların kategori ve sıklıkları Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5. Öğretim elemanlarına göre toplumumuzda yabancılara yönelik önyargılar

Size göre toplumumuzda yabancılara yönelik önyargılar hangi başlıklar altında toplanmakta? (birden fazla seçenek işaretlenebilir).	f
İşgücü, barınma, sağlık vb. alanlarda yabancıların ülkemizde dezavantaj oluşturduğuna yönelik genellemeler.	14
Her yabancıların kamu kurum ve kuruluşlarından aylık belli tutarlarda ödenek aldığı yönünde inanışlar.	12
Asayiş konusunda yapılan genellemeler.	11
Her yabancıların doğrudan ülkemizdeki üniversitelere kayıt yaptırdığına yönelik inanışlar.	10

Tablo 5'e göre ülkemizde yabancıların işgücü, barınma, sağlık vb. alanlarda oluşturduğu dezavantaj algısı ile kamu kurum ve kuruluşlarından her yabancıların yardım aldığına dair önyargılar öne çıkmaktadır. Ayrıca yabancı öğrencilerin sınavsız olarak üniversiteye kayıt yaptırabildiğine yönelik inanış öğretim elemanlarının üzerinde durduğu diğer bir konu olarak dikkat çekmektedir.

Öğretim elemanlarının «Toplumumuzda yabancılara yönelik önyargılar için çözüm önerileriniz nelerdir?» sorusuna verdikleri yanıtların kategori ve sıklıkları Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6. Toplumumuzda yabancılara yönelik önyargılar için çözüm önerileri

Kategori	f	Örnek Cümleler
Resmi makamlar tarafından çözüme kavuşturulmalı	7	-Resmi makamlarca yapılacak resmi açıklamalar. (K13) -Politikaların yanlış olduğunu, bir an önce devletin bu konuda adım atması gerektiğini düşünüyorum. (K12) -Devlet politikası olduğun için önerilerimin etkin olabileceğini düşünmüyorum. (K11) -Tamamen siyasi hamleler ile çözümlenecek konulardır. (K9) -Devlet politikası. (K7), (K8), (K3)
Eğitim faaliyetleri	3	-Entegrasyon çalışmaları hızlandırılmalı. Eğitim süreci içinde örtük öğrenme olarak yabancılara karşı ön yargıları yıkabiliriz. Okuma metinlerinde daha çok yabancılara yer verebiliriz. (K6) -Yabancılara yönelik ön yargıları kırıcı kamu spotlarının artırılması. (K10) -Her bireyin insani değer ve hizmetlerden eşit şekilde faydalanabilir olduğu eğitimi verilebilir. Yaşam alanlarının hiçbir ırka ve dine özerk olmadığı vurgulanmalıdır. (K15)

Önleyici çalışmaların gerekliliği	3	-Konu ile ilgili gerçekler çeşitli ortamlarda uzmanlar tarafından anlatılarak toplumdaki yanlış veya haksız kanaatler düzeltilebilir. (K1) -Hâlihazırda Türkiye'de bulunan yabancılar kendi ülkelerindeki savaş sebebi ile ülkemize gelmiştir. Aynı durumda olabileceğimizi toplumumuza anlatmalıyız ve ülkemizdeki yabancılara maddi zarar olarak bakmamalıyız. (K2) Bilgilendirme için TV programları ya da kamu kurumlarındaki panolara afişler yapılabilir. (K4)
Toplumsal ve manevi hafızanın hatırlanması, bilgi kirliliğinin önlenmesi	2	-Milletimizin sahibi olduğu binlerce yıllık geleneği hatırlamaya yönelik çalışmalar artırılmalı. İçinde bulunduğumuz coğrafya özelinde savaşın bizlere de çok uzak olmadığı hatırlatılarak empati gücü kuvvetlendirilmeli. Irk eksenli reflekslerin bugüne kadar yaptığımız eşsiz ev sahipliğine ve maneviyatımıza gölge düşürdüğü hatırlatılmalı. (K16) -Medyada yabancılarla ilgili her haberin doğruluğu araştırılmalı. Provokasyonlara dikkat edilmeli. (K5)

Tablo 6'ya göre ülkemizde yabancılara yönelik önyargıların giderilmesine ilişkin çözüm önerileri 4 tematik başlıkta toplanmıştır. Bu başlıklar arasında çözümün resmi makamlar tarafından bulunması gerektiğine dair görüş frekans yoğunluğu (7) anlamında ilk sırada yer almaktadır. Eğitim faaliyetleri ve önleyici çalışmalar temalarının ikisinin de frekans yoğunluğu (3) aynıdır. İfadeler bağlamında ise öğretim elemanları toplumun bilinçlendirilmesi, bilgilendirici materyallerin kullanılmasını tavsiye etmektedir. Toplumsal ve manevi hafızanın hatırlanması, bilgi kirliliğinin önlenmesi başlığı altında yer alan görüşler frekans yoğunluğu (2) bakımından son sırada yer alsa da bünyesinde daha yapıcı çözümler barındırmasıyla dikkat çekicidir.

Öğretim elemanlarının süreç içinde kendilerini edilgen bir yapıda algıladıkları; belirtilen sorunlar için çözümü resmi kurumlardan beklediği görülmektedir. Toplumsal ve manevi hafızanın hatırlanması, bilgi kirliliğinin önlenmesine yönelik başlıkta yer alan görüşlerde ise öğretim elemanlarının Türk toplumunun tarihsel hafızasına, rolüne göndermelerde bulunduğu tespit edilmiştir. Öğretim elemanları, tarihsel süreç içinde Türk toplumunun üstlendiği rol ve bilinçle toplumsal hafızanın canlandırılmasına dikkat çekerek bu problemin aşılabileceğine inanmaktadır.

Türkçenin yabancı dil olarak öğretilmesi sürecinde kullanılan ders kitapları ve ders kitaplarındaki çok kültürlülük ile ilgili içerikleri tespit etmek için Tablo 7 ve Tablo 8'deki verilerden faydalanılmıştır. Öğretim elemanlarının «Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi sırasında kullandığınız ders materyalini lütfen belirtiniz?» sorusuna verdikleri yanıtların kategori ve sıklıkları Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7. Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi sırasında kullanılan materyallere ait yayın bilgisi

Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi sırasında kullandığımız ders materyalini lütfen belirtiniz?	(f)
Yunus Emre Enstitüsü Yedi İklim	9
HİTİT	3
İstanbul	3
Gazi TÖMER	1

Tablo 7'ye göre en fazla kullanılan ders kitabının 9 frekans yoğunluğuyla Yunus Emre Enstitüsü Yedi İklim ders kitabı olduğu görülmektedir. Hitit ve İstanbul ders kitapları ise frekans yoğunluğu (3) bakımından ikinci sırada yer alırken Gazi TÖMER ders kitabı ise en az kullanılan ders kitabıdır.

Öğretim elemanlarının «Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi sırasında kullandığınız ders materyalinde eksik olduğunu düşündüğünüz yönler nelerdir?» sorusuna verdikleri yanıtların kategori ve sıklıkları Tablo 8'de verilmiştir.

Tablo 8. Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde kullanılan ders kitabındaki eksikliklere ilişkin görüşler

Kategori	f	Örnek Cümleler
Materyallerin güncelliği ve işlevselliği	5	-Metinlerde yer alan yabancı kelimeler yerine Türkçe karşılıkları yer almalı. Konuşma becerileri etkinlikleri daha iyi yapılandırılmalı. Dinleme becerileri etkinliklerinde dinlemeye hazırlık aşaması çok zayıf, pekiştirilebilir. (K9) -Materyallerin etkinlik yönünden işlevselliğinin olmaması. (K12) -Tüm dil becerilerini aynı düzeyde geliştirememesi. (K13) -Konuşma becerisi üzerinde durulmaması. (K3) -Materyaller dil becerilerini eşgüdüm halinde geliştirmeyi gözetmiyor. Daha çok okuma becerisi üzerinde duruluyor. (K16)
Program Eksikliği	4	-Bu alanda bir öğretim programının olmayışı. (K8) -Materyallerin ortak bir amaca yönelik hazırlanmaması. Bu konuda ortak bir program olmamasından kaynaklı materyal eksikliği. (K6) -Program eksikliği. Kaynak yetersizliği. (K4) -Öğretim programının merkezileşmemesi. (K14)
İçerik Eksikliği	4	-Metinler, etkinlikler, dil bilgisi yönünden eksiktir. (K5) -Kaynak yetersizliği. (K4), (K1) -Ders materyallerinin bilişim teknolojilerine daha uygun hale getirilmesi gerekmektedir. Ders materyallerinin işlevsel kullanılabilmesi için ders ortamlarına ihtiyaç duyulmaktadır. (K1)
Yardımcı Kaynak eksikliği	2	-Yardımcı kaynaklar bakımından eksiklikler mevcut. (K2) -Söz varlığını destekleyici ek kaynaklar yok. (K7)

Öğretim elemanlarının kullandıkları ders materyallerinde görülen eksiklikler 4 tematik başlık altında toplanmıştır. Frekans yoğunluğu olarak «materyallerin güncelliği ve işlevselliği» f(5) bulunmaktadır. Temel dil becerilerinin gelişiminin eşgüdüm ile gelişiminin sağlanmadığı öğretim elemanlarının üzerinde yoğunlaştığı konuların başında gelmektedir. “Program eksikliği” başlığı da öğretim elemanlarının üzerinde net olarak durduğu konulardan biridir. “İçerik Eksikliği” başlığında ise kullanılan dokümanların içerikleri üzerinde durulduğu görülmektedir. “Yardımcı Kaynak Eksikliği” başlığı ise frekans yoğunluğu en az olan başlıktır.

Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kullanılan dokümanların nitelik, tür, içerik gibi eksiklikleri üzerinde duran öğretim elemanlarının bu materyallerin muhtevasına yönelik sosyal ve kültürel problemleri önleyici konuları ise değerlendirmedeği görülmektedir.

Öğretim elemanlarının «Kullandığınız ders materyalinde ifade edilen inanış ve genellemeler için önleyici ya da bilgilendirici içerikler bulunuyor mu?» sorusuna verdikleri yanıtların kategori ve sıklıkları Tablo 9'da verilmiştir.

Tablo 9. Kullanılan ders materyalinde ifade edilen inanış ve genellemeler için önleyici ya da bilgilendirici içeriklerin durumu

Kategori	f	Örnek Cümleler
Bulunmuyor	16	- Bulunmuyor. (K1), (K10), (K11), (K12) (K13), (K14), (K15), (K16), (K5), (K6), (K7), (K8), (K3) - Hayır. Yeterli olmadığımı düşünüyorum. (K2) - Maalesef bulunmamakta. (K4)

Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi sürecinde kullanılan ders materyallerinde yabancılarla yönelik önyargılar ve inanışlar için önleyici içeriklerin olmadığı tüm öğretim elemanları tarafından belirtilmiştir.

Öğretim elemanlarının «Toplumumuzda yabancılarla yönelik oluşan, önyargılar ile ilgili önleyici ve bilgilendirici durumlar ders materyalinde nasıl sunulabilir?» sorusuna verdikleri yanıtların kategori ve sıklıkları Tablo 10’da verilmiştir

Tablo 10. Toplumumuzda yabancılarla yönelik oluşan, önyargılar ile ilgili önleyici ve bilgilendirici durumlar ders materyalinde nasıl sunulabilir?

Kategori	f	Örnek Cümleler
Çok kültürlülük bağlamında içerikler oluşturulmalı.	6	-Ders materyallerine çok kültürlülük ve yabancılarla hoşgörü ile yaklaşım temel unsurlar (bilgi, görsel, sunum vb.) eklenip konuyla ilgili duyarlılık oluşturulabilir. (K1) -Onların kültürlerine ait metinlere de yer verilebilir. Böylece ön yargıları biraz da olsa önlenebilir. (K5) -Metin temelli öğretim yoluyla hikâyelerle kültürel aktarım içinde verilebilir. (K8) -Çok kültürlülük ders materyallerinde etkili bir şekilde verilebilir. Yabancıların kültürlerini, yaşayışlarını ve inançlarını çok iyi bilmiyoruz. (K3) -Verilen örnekler de kullanılan özel isimler bile alışma sürecinde etkili olabilir. Kulak aşinalığı ile sürekli maruz kaldığımız olay, durum ve kişilere zamanla alışırız. (K6)
Etkinlik içerikleri gözden geçirilmeli	4	-Metinler içeriğinde örnek olay teşkil edecek bir biçimde sunulabilir. (K14) -Sosyal farkındalık ve drama temelli içerikler geliştirilebilir. (K2) -Ders kitaplarındaki metinlerde ayırt edici değil birleştirici unsurlardan faydalanılana bilir. (K15) -Bunları biliyor muydunuz? ”Şeklinde dikkat çekici bir bölüm kitaplarda bulundurulabilir. (K12)
Toplum ve yabancılar karşılıklı olarak bilgilendirilmeli	3	-Okutmanların bu konuda bilgi ve tecrübe sahibi olup bunu öğrencileri aktarmaları daha doğru olur. (K10) Konu sosyolojik bir algıyı içerdiğinden önleyici veya bilgilendirici bildirimler öğrenci için hazırlanan materyallerden çok toplumun kullandığı kitle iletişim araçlarında yer almalı. Hayati tehlike söz konusu olursa öğrencilerde bilgilendirilmeli. (K9) -Bu tip önyargılı tutumlar ve inanışlara yönelik çalışmalar mülteciler özelinde oryantasyon eğitimi ile gerçekleştirilebilir. Toplumun hassasiyetlerine yönelik bilgilendirme çalışmaları mülteciler açısından oldukça faydalı olacaktır. Aynı zamanda mültecilere ev sahipliği yapan kitleler özelinde empati temalı içerikler yayınlanabilir. Provokasyonlardan sakınmak sosyal medya kaynaklı haberlerin teyidinin önemi vurgulanmalı. (K16)

Toplumumuzda yabancılara yönelik önyargılarla ilgili önleyici ve bilgilendirici durumların ders materyallerinde sunulma şekliyle ilgili öneriler 3 tematik başlıkta Tablo 10’da kategorize edilmiştir. Çok kültürlülük kavramı özelinde içeriklerin oluşturulması ve bu kapsamda ders materyallerinin tekrar düzenlenmesi gerektiğine yönelik kanaatler frekans yoğunluğu (6) bakımından ilk sırada yer almaktadır. Yabancıların kültürlerine ait öğelerin materyallerde yer alması bu kategori özelinde ana tema olarak öne çıkmakta; farklılıkları kabul etme ve farklılıklara saygı duymaya yönelik içerikler ise öğretim elemanlarınca dile getirilmektedir.

Etkinlik içeriklerinin düzenlenmesine yönelik ifadeler frekans yoğunluğu (4) bakımından ikinci sırada yer almaktadır. Bu başlık altında evrensel değerler ve özdeşim kurarak öğrenmeye yönelik etkinlikler üzerinde durulmaktadır.

“Toplum ve yabancılar karşılıklı olarak bilgilendirilmeli” kategorisi ise frekans yoğunluğu (3) bakımından son sırada yer almaktadır. Bu başlık kapsamında hem yabancılar hem de yabancılara ev sahipliği yapan topluma yönelik yargılar bulunmaktadır. Bu bağlamda önleyici içeriklerin medyada kullanımından tutun da oryantasyon eğitimine varıncaya kadar değişik çözüm önerilerinin üzerinde durulduğu dikkat çekmektedir. Bunun yanı sıra öğretim elemanları sosyal medya ve medya kuruluşlarında yer alan bilgilerin teyit edilerek paylaşılması gerektiğini de vurgulanmaktadır.

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Bu çalışmada; ülkemizde bulunan yabancı öğrencilerin, özellikle de çeşitli sebeplerden dolayı mülteci olarak yaşayan öğrencilerin toplumsal boyutta karşılaştığı sorunlar ve bu sorunlara yönelik öğretim elemanlarının görüşleri ile söz konusu öğreticilerin Türkçe öğretirken benimsedikleri öncelikler üzerinde durulmuştur.

Türkçeyi yabancı dil olarak öğreten elemanların temel önceliklerinin işlerini iyi yapma noktasında yoğunlaştığı gözlemlenmiştir. Öğretim elemanlarının hitap ettikleri kitle için akademik başarıyı öncelerken süreçte uzak ve örtük hedefleri ikinci planda bıraktıkları saptanmıştır.

Pehlivan (2007:18) yabancı dil öğretimini kültürel ilişkilerin ve karşılıklı iletişimin en önemli ögesi olarak tanımlamaktadır. Ayrıca kültürlerarası bildirişim ve anlaşmayı amaçlayan yabancı dil öğretiminin önyargıları ve yanlış anlamaları ortadan kaldırmayı sağlayan bir araç olduğunu da belirtmektedir. Çalışma çerçevesinde öğretim elemanları Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi sürecinde dili işlevsel olarak kullandırma ve temel iletişim gereksinimlerine yönelik önceliklere vurgu yapmaktadır. Ayrıca öğretim elemanlarının mültecilere yönelik kültürel ilişkilerin ve iletişimin sağlanması ve oryantasyon çalışmalarına ağırlık verilmesi üzerinde durdukları saptanmıştır.

Yabancı bir kültürde, bilgi ve davranış arasında ya da bir insanın yapması gerekenler ve yaptıkları arasında bir mesafe vardır (Jiang, 2001: 386). İçine girdiği sınıf ortamında farklı kültürlerle yüzleşen birey sürece adapte olamadığında kültürel şemalarında bir dengesizlik durumu oluşacak ve kültür çatışmasını da beraberinde getirecektir. Logie’ye (2004: 175) göre, bir kültürü anlayabilmek için her şeyden önce kültürel farklılıklardan ötürü oluşan önyargılardan arındırılmış bir tutuma ve öteki kültürün insanlarıyla etkileşim ve iletişim ortamında işitilen ve izlenen durumların yorumu için güvenilir bir yönteme ihtiyaç vardır. Bu çerçevede çok kültürlülük kavramının Türkçe öğretim sürecinde daha fazla yer bulması; çok kültürlülük ile ilgili eğitim alınması gerektiği öğretim elemanlarınca ifade edilmiştir.

Öğretim elemanlarının yabancılar için yönelik önyargılı davranış ve tutumlar ile ilgili çözüm önerilerinde kendilerini edilgen bir yapıda algıladıkları; belirtilen sorunlar için çözümü resmi kurumlardan bekledikleri tespit edilmiştir. Ancak Türk milletinin değer dünyasında yer alan olumlu kodların açığa çıkarılarak bu tip olumsuz durumların giderilebileceği de öğretim elemanlarınca çözüm olarak ifade edilmektedir.

Yabancı dil öğretimi için kitap yazan yazarların çıkış noktası hedef dilin kültürüne özgü bağlamları harekete geçirecek temaları seçerek öğreten ve öğrenen bireyleri aktif hale getirmektir (Bayyurt, 2009: 36). Yabancı dil öğretiminde kullanılan ders kitaplarının düzeye uygun bir dille hedef dilin kültürünü içermesi; kültürle ilgili önyargılardan arınmış olması gerektiği ifade edilmektedir (Haley ve Austin, 2004: 93). Öğretim elemanları, yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kullanılan ders kitaplarının içerik, program, yardımcı kaynak ve dili işlevsel olarak öğretme noktasında eksikliklere sahip olduğunu belirtmiş; yabancılar için yönelik önyargılı tutum ve çok kültürlülükle ilgili bir eksiklik üzerinde durmamıştır. Bahsedilen önyargılı davranışların giderilmesi için ise materyallerde çok kültürlülükle ilgili konuların ve kültürel farklılıkların işlendiği içeriklerin artırılması gerektiğini düşünen öğretim elemanları; evrensel değerler ve özdeşim kurarak öğrenmeye yönelik etkinliklerin sürece dâhil edilmesi gerektiği öne sürmektedir.

Türkiye’de eğitim, iltica, toplumsal ve siyasal aksiyonlar sebebiyle ikamet eden yaklaşık 6 milyon yabancıların yaşadığı düşünüldüğünde; bu devasa kitlenin toplum ile uyumlu hale getirilmesi, kültür şoku olarak ifade edilen süreci olabildiğince az hasarla atlatabilmesi için belirli adımlar atılmalıdır. Bu kapsamda devlet kurumları bünyesinde yer alan Türkçe öğretim merkezleri ve üniversitelerde Türkçe öğretimi maksadıyla kullanılan materyallerin içerik açısından yeniden düzenlenmesi ve öğretim elemanlarının akademik başarıyı gözetirken çok kültürlülük çerçevesinde süreci yapılandırması gerektiği sonucuna varılabilir. Bu kapsamda yabancılar için yönelik önyargılı tutum ve davranışları asgari düzeye indirmek için aşağıdaki öneriler sunulmuştur:

Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanında çalışan öğretim elemanlarına toplum nezdinde oluşan, önyargı içeren inanış ve tutumları önlemeye yönelik eğitimler verilebilir. Medya kurum ve kuruluşlarında yabancılarla ilgili yayımlanan haberlerin teyit edildikten sonra yayımlanmasını sağlayacak önlemler alınabilir. Türkçe öğretim sürecinde kullanılan materyallerde çok kültürlülük ile ilgili etkinlik ve içerikler artırılabilir. Öğretim elemanlarının yabancı dil olarak Türkçe öğretiminin salt dil öğretimi dışında uluslararası boyutlara sahip olduğunu kavramaları gerekmektedir. Bu kapsamda öğretim elemanlarına dil, kültür ve uluslararası ilişkiler alanında uzmanlar tarafından hizmet içi eğitimler verilebilir. Hedef dili öğrenen öğrenciler drama türü uygulamalı etkinliklerle kültürel ve toplumsal farklılıklara daha uyumlu hale getirilebilir.

KAYNAKÇA

- Akkaya, A. & Erol, S. (2019). Türkiye’de öğrenim gören Arap öğrencilerin Türkçe temel düzeyde yaşadığı dil bilgisi sorunları. *Journal of History School (JOHS)*, 12, XL, 549-559.
- Barın, E. (1992). *Yabancılar için Türkçenin öğretiminde bir metod denemesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Bayyurt, Y. (2009). Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde kültür kavramı ve sınıf ortamına yansımaları. D. Yaylı ve Y. Bayyurt (Ed.), *Yabancılar için Türkçe öğretimi politika yöntem ve beceriler* (s. 7-28). Ankara: Anı Yayıncılık.

- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2010). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Durmuş, M. (2013). İkinci/yabancı dil öğretiminde sadeleştirilmiş metin sorunları üzerine. *Bilgi*, 65, 135-150.
- Erdem, İ. (2009). Yabancılara Türkçe öğretimiyle ilgili bir kaynakça denemesi [A bibliography essay on the teaching Turkish to the foreigners]. *Turkish Studies: International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 4 (3), 888-937.
- Erol, S. (2019). *Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde eğitsel oyunların kullanımı*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Haley, M. H. & Theresa Y. A. (2004). *Content-based second language teaching and learning-an interactive approach*. USA: Pearson Education Inc.
- Jiang, W. (2001). *Handling culture bumps*. *ELT Journal*, 55/4, 382-390.
- Korkmaz, Z. (1992). *Grammer terimleri sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kuş, E. (2014). *Nicel-nitel araştırma teknikleri*, Ankara: Anı Yayıncılık
- Logie, N. N. (2004) Yabancı dil öğretiminde kültürel becerinin oluşturulmasının önemi ve budunbilimsel boyut. *HAYEF Journal of Education*, 1, 173-180.
- Özdemir, E. (1983). *Ana dili öğretimi*. Türk Dili (Dil öğretim özel sayısı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Pehlivan, F. (2007). *Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Kültürlerarası Etkileşim Odaklı Yaklaşım Uyarınca Metin Çalışmaları*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ungan, S. (2013). Dinleme. İçinde: A. Kırkkılıç, H. Akyol (Ed.), *İlköğretimde Türkçe öğretimi* (ss. 135-161) Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (6. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Kaynak gösterimi için (For Cite in):

- Gün, M. & Şimşek, R. (2020). Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde sosyo-kültürel yansımalar. *Turkish Journal of Primary Education*, 5(1), 46-58.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Language is a mechanism used by humans that allows to produce an unlimited number of sentences with a limited amount of sounds (Ungan, 2013). Language that plays an important role in the formation of societies and establishing civilization by enabling people to express their feelings and thoughts (Banguoğlu, 2015: 10). In this context, it can be said that the need to learn a foreign language has increased in parallel with the development of today's world, which has become a small and global city. The process of teaching Turkish as a foreign language dates back to the 11th century (Erdem, 2009). In the light of official documents, it is accepted that this process started with the work titled *Divanü Lugati't-Türk* in Kaşgarlı Mahmut. This process, which accelerated as of the last quarter of the 20th century, saw its peak at the beginning of the 21st century with demographic movements and waves of migration in the Middle East. With this momentum, the number of materials developed for teaching Turkish as a foreign language has increased significantly. geography where Turkey is hosted on the active dynamics within the political and social sense. Along with these

dynamics, the movements in the demographic and sociopolitical fault lines in the geography we are in have significantly increased the number of foreigners coming to our country. There is also a significant increase in the number of students enrolled in higher education institutions in our country in recent years through the Presidency of Turks Abroad and Related Communities and individual applications. The need for education, learning and adaptation has been exposed as the mass addressed as a combination of all these factors exceeds millions; Teaching Turkish as a foreign language has become the locomotive of the process. In this context, Turkish Education Centers (TÖMER), which serve within the universities, have been established in order to satisfy the need arising. In these institutions, grammar knowledge along with four basic language skills are the main components of the process of teaching Turkish as a foreign language. Along with this increasing number of students, other factors affecting the process are included in the educational life.

In this context, teaching Turkish as a foreign language includes many different variables from culture to social life, from daily activities to social reflexes. These variables, while ignoring Turkish as a foreign language, some social data ignored draw attention. Recently, there is a lot of information pollution both in the internet and in the media; Both citizens and foreigners are negatively affected by this situation. In this study, beliefs and thoughts about foreign students were emphasized and opinions of the instructors were evaluated.

Method

This is a qualitative study, where the beliefs towards refugees are examined in line with the views of faculty members. “It is a research in which qualitative data collection methods such as qualitative research, observation, interview and document analysis are used, and a qualitative process is followed in order to reveal perceptions and events in a natural and realistic manner.” (Yıldırım & Şimşek, 2008: 39). In the research, semi-structured interview forms, which are qualitative data collection methods, were used. The data were collected through a semi-structured interview form. “Semi-structured interview; There are advantages such as ease of analysis, opportunity to express themselves to the interviewee, providing in-depth information when necessary” (Büyüköztürk et al., 2010: 163).

Results and Discussion

It has been observed that the main priorities of the teaching staff who teach Turkish as a foreign language are focused on doing their jobs well; While the academic success was prioritized for the audience addressed by faculty members, it was found that distant and implicit goals left the secondary plan in the process. It has been determined that teaching staff emphasizes priorities regarding the functional use of the language and basic communication requirements in the process of teaching Turkish as a foreign language, and also focuses on orientation studies for refugees. In addition, the concept of multiculturalism has more place in the Turkish teaching process; It was stated by the instructors that education should be taken about multiculturalism. In this context, arranging the materials used in Turkish Education Centers and universities within the state institutions for the purpose of teaching Turkish in terms of content; It can be concluded that the instructors giving the lessons should consider multiculturalism while considering the academic success.